

آمنه شاهمرادی

آموزش و پرورش اقلیت‌های دینی از مشروطه تا پایان حکومت پهلوی اول

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است و براساس قانون کی رایث هرگونه سوء استفاده از طریق مراجع قانونی پی گیری می شود.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
------------	---

بخش اول: مدارس ارمنیان

فصل اول: تاریخچه تغییرات آموزشی و شکل گیری مدارس.....	۱۳
آموزش قبل از تأسیس مدارس جدید.....	۱۴
اهداف و انگیزه تأسیس مدارس.....	۱۵
ریخچه و سیر شکل گیری مدارس ارمنیان.....	۱۷
مدارس ارمنیان در جلفای اصفهان.....	۱۷
مدارس ارمنیان در تهران.....	۲۲
مدارس ارمنیان در آذربایجان.....	۲۴
مدرسه ارمنیان در وین.....	۲۷
مدارس ارمنیان در گیلان.....	۲۷
مدرسه ارمنیان سلطان آباد (اراد).....	۲۹
مدرسه ارمنیان بوشهر.....	۳۰
مدرسه ارمنیان کرمانشاهان.....	۳۰
مدرسه مختلط ادب آبادان.....	۳۰
مدرسه ارمنیان بروجرد.....	۳۱
مدرسه ارمنیان همدان.....	۳۱
مدارس ارمنیان خراسان.....	۳۱
مدارس ارمنیان در روستاها.....	۳۲
فصل دوم: نیروی انسانی.....	۳۳
آمار دانش آموزان و معلمان مدارس ارمنیان.....	۳۴
معلمان و مدیران.....	۵۰
فصل سوم: وضعیت اقتصادی.....	۵۷
منابع مالی و بودجه.....	۵۸
فصل چهارم: شیوه اداره مدارس ارمنیان.....	۶۷
فصل پنجم: گفتمان ملی گرایی پهلوی اول و تأثیر آن بر مدارس ارمنیان.....	۷۵
تدریس زبان فارسی.....	۸۰
تغییر نام مدارس.....	۹۰

۹۲	تعطیلات
۹۵	فصل ششم: وضعیت آموزشی
۹۶	مواد و کتب درسی
۱۰۳	تربیت بدنی و پیشاهنگی
۱۰۶	فوق برنامه
۱۰۸	امتحانات
۱۱۰	امکانات آموزشی و کتابخانه‌های آموزشی
۱۱۲	تشویق و تنبیه
۱۱۴	پوشش
۱۱۵	بهداشت
۱۱۷	فصل هفتم: تأثیر مدارس بر زندگی اجتماعی ارمینان ایران
	بخش دوم: مدارس زرتشتیان
۱۲۱	فصل اول: تاریخچه تغییرات آموزشی و شکل‌گیری مدارس
۱۲۲	آموزش قبل از تأسیس مدارس
۱۲۳	انگیزه و اهداف تأسیس مدارس
۱۲۶	تاریخچه و سیر شکل‌گیری مدارس زرتشتیان
۱۲۶	مدارس تهران
۱۳۰	مدارس کرمان
۱۳۳	مدارس یزد
۱۳۹	مدارس روستاهای تابعه یزد
۱۴۸	مدرسه دانش شیراز
۱۴۹	فصل دوم: نیروی انسانی
۱۵۰	آمار دانش‌آموزان و معلمان مدارس زرتشتیان
۱۷۹	معلمان و مدیران
۱۸۵	فصل سوم: وضعیت اقتصادی
۱۸۶	منابع مالی و بودجه
۱۹۵	فصل چهارم: شیوه اداره مدارس زرتشتیان
۲۰۱	فصل پنجم: گفتمان ملی‌گرایی پهلوی اول و تأثیر آن بر مدارس زرتشتیان
۲۰۵	فصل ششم: وضعیت آموزشی
۲۰۶	مواد و کتب درسی
۲۱۰	تربیت بدنی و پیشاهنگی

۲۱۴	فوق برنامه
۲۱۶	امتحانات
۲۱۷	امکانات آموزشی و کتابخانه‌های آموزشی
۲۲۰	تنبیه و تشویق
۲۲۴	پوشش
۲۲۶	پهداشت
۲۲۶	چالش‌ها
۲۳۲	فارغ التحصیلان
۲۳۵	فصل ۵-۴: به شرف مدارس زرتشتی و تأثیر آنها در زندگی اجتماعی زرتشتیان
بخش سوم: مدارس یهودیان	
۲۴۱	فصل اول تاریخچه تحولات آموزشی و شکل‌گیری مدارس
۲۴۲	آموزش قبل از تأسیس مدارس
۲۴۴	اهداف و آرمان‌ها: بنیادین مدارس
۲۴۸	تاریخچه و سیر شکل‌گیری مدارس یهودیان
۲۵۲	مدارس آلیانس در تهران
۲۵۵	مدارس آلیانس اصفهان
۲۵۷	مدارس آلیانس همدان
۲۵۸	مدارس آلیانس کرمانشاه
۲۵۹	مدارس آلیانس کردستان
۲۶۰	مدرسه آلیانس شیراز
۲۶۱	مدارس آلیانس لرستان
۲۶۲	مدارس آلیانس سلطان‌آباد
۲۶۲	دیگر مدارس کلیمیان در ایران
۲۶۷	فصل دوم: نیروی انسانی
۲۶۸	آمار مدارس یهودیان
۲۸۸	معلمان و مدیران
۲۹۳	فصل سوم: وضعیت اقتصادی
۲۹۴	منابع مالی و بودجه
۳۰۵	فصل چهارم: شیوه اداره مدارس آلیانس
۳۱۱	فصل پنجم: گفت‌وگوهای ملی‌گرایی پهلوی اول و تأثیر آن بر مدارس یهودیان
۳۱۴	تدریس زبان فارسی
۳۱۷	تغییر نام مدارس

۳۱۸	تعطیلات.....
۳۲۱	فصل ششم: وضعیت آموزشی.....
۳۲۲	مواد و کتب درسی.....
۳۲۷	تربیت بدنی و پیشاهنگی.....
۳۲۸	فوق برنامه.....
۳۲۹	امتحانات.....
۳۳۰	امکانات آموزشی و کتابخانه آموزشی.....
۳۳۱	پوشش.....
۳۳۲	تشویق و تنبیه.....
۳۳۳	فارغ التحصیلان.....
۳۳۵	چالش‌های مدارس آلیانس.....
۳۴۵	فصل هفتم: تأثیر مدارس بر زندگی اجتماعی یهودیان ایران.....
۳۵۱	تأثیر مدارس آلیانس در سبک زندگی زنان و دختران یهودی.....
	پیوست
۳۵۶	تصاویر.....
۳۷۷	کتاب‌شناسی.....
۳۷۷	منابع فارسی.....
۳۸۰	سفرنامه‌ها.....
۳۸۰	خاطرات.....
۳۸۱	نسخه‌های خطی.....
۳۸۱	مقالات فارسی.....
۳۸۳	اسناد منتشر شده.....
۳۸۳	اسناد.....
۳۸۳	نشریات.....
۳۸۴	سالنامه‌ها و احصائیه‌ها.....
۳۸۵	Articles.....
۳۸۶	Books.....
۳۸۸	نمایه.....

مقدمه

آموزش و پرورش به معنی رشد طبیعی، تدریجی و هماهنگی استعداد های یک فرد است. در واقع، اگر آن را اجتماعی شدن شخص بدانیم، می توانیم تاریخ آموزش و پرورش را بررسی چگونگی اجتماعی کردن انسان ها را لحاظ تاریخ تعریف کنیم که در تحرک مردم در تاریخ، نقش اساسی داشته است. بررسی تاریخ آموزش و پرورش ایران به طور عام و آموزش و پرورش اقلیت ها به طور خاص، از ضروریات اجتناب ناپذیر برای شناخت میراث فرهنگی و اجتماعی ایران است. با مطالعه آثار مربوط به تاریخ اقلیت ها و آثار مربوط به تاریخ آموزش و پرورش متوجه نکات زیادی می شویم. در حقیقت، به جایگاه مدارس اقلیت ها در نظام آموزش و پرورش ایران توجهی جدی به عمل نیامده است.

در صورتی که اهداف، ساختار آموزشی، چگونگی فعالیت و کارکرد آنها، چالش ها و موانع پیش روی آنان اهمیت بسیار بالایی برای درک تاریخ آموزش در ایران دارند. بنابراین، با بررسی تاریخ آموزش در میان اقلیت های ایران، می توانیم کم و کیف کوشش های آنها و تأثیر مدارس را بر تحولات اجتماعی و فرهنگی جوامع اقلیت دینی به خوبی دریابیم. نگارنده بر آن است تا به بررسی روند شکل گیری، تحولات، اهداف و آرمان های حاکم بر این مدارس بپردازد و حوزه فعالیت هر کدام از آنها را به طور جداگانه، بررسی کند. با بررسی میزان تأثیر گذاری آنان می توانیم به مقایسه و ارزیابی دقیق تر کارکردهای این مدارس دست یابیم. این پژوهش ضمن استفاده از دستاوردهای پژوهش های پیشین، می کوشد با اتکا به اسناد و مدارک آرشیوی همه

ابعاد و زوایای ناشناخته این موضوع را مطالعه و بررسی نماید. قطعاً هدف ما این است که دریچه تازه‌ای به این موضوع بگشاییم.

تاریخ ایران همواره شاهد حضور گروه‌های مختلف در کنار اکثریت مسلمان بوده است. برجسته‌ترین آنها زرتشتی‌ها، ارمنیان و یهودی‌ها بودند. این گروه‌ها در جامعه اسلامی که همواره دین یکی از عناصر مهم سیاست و اجتماع بوده است، در اقلیت بودند. همچنین در تاریخ ایران اسلامی، تحولات زیادی را پشت سر گذاشته‌اند. با برقراری نظام مشروطه، تمام افراد جامعه، صرف‌نظر از مذهب، در برابر قانون اساسی برابر شمرده شدند. این آغازی برای تحول زندگی اقلیت‌ها در ایران بود. با وجود اینکه اقلیت‌های ایرانی جمعیت کمی داشتند، اما به عنوان شهروندان ایرانی در نظر گرفته می‌شدند و نقش مهمی را در تحولات فرهنگی و آموزشی ایفا کردند. در این دوره آموزش سنتی پاسخگوی جامعه نبود؛ بنابراین، بسیاری از گروه‌های دینی و ملی به فراگیری آموزش نوین وجه نمودند. برهه زمانی مشروطه تا پایان حکومت پهلوی اول، از این جهت برای این موضوع انتخاب شد که دوره حساسی در تاریخ ایران محسوب می‌شود. در این دوران، ایران به تدریج از سنت مصلحت‌گرایی و به مدرنیته نزدیک شد. سیستم آموزشی پهلوی اول، به آموزش نوین توجه بسیاری رو داشت و گفتمان ملی‌گرایی در این زمان، با سیاست‌های آموزشی پیوند خورد. این امر آموزش اقلیت‌ها تحت تأثیر قرار داد. کتاب حاضر بر آن است تا به بررسی آموزش و پرورش ارمنیان، زرتشتیان و یهودیان، بپردازد. بنابراین، اقلیت‌های دیگر از حوزه مطالعاتی این اثر خارج می‌شوند.

در بخش اول، درباره مدارس ارمنیان، بخش دوم، مدارس زرتشتیان و بخش سوم، مدارس یهودیان به بحث خواهیم پرداخت. در هر کدام از این بخش‌ها، علاوه بر بررسی تاریخی، تغییرات آموزشی و شکل‌گیری مدارس، نیروی انسانی، وضعیت اقتصادی، شرایط اداره مدارس، گفتمان ملی‌گرایی پهلوی اول و تأثیر آن بر مدارس اقلیت‌ها، وضعیت آموزش و تأثیر مدارس بر زندگی اجتماعی اقلیت‌ها را در نظر گرفته‌ایم.

این موضوع در آغاز، از جانب دکتر داریوش رحمانیان جهت نگارش پایان‌نامه ارشد به نگارنده پیشنهاد شد. نویسنده مدت‌های زیادی برای نگارش آن تلاش کرد و پس از مدتی، تصمیم گرفته شد که به صورت کتاب منتشر گردد. پژوهش در این زمینه امری پیچیده و سخت بود. بیشتر اطلاعات مربوط به مدارس اقلیت‌ها در اسناد موجود است و در این زمینه نیاز به همکاری مراکز اسناد احساس می‌شد. متأسفانه، وزارت امور خارجه تعداد محدودی از اسناد

را در اختیار محققین قرار می‌دهد. در واقع، این کتاب بیشتر با تکیه بر اسناد سازمان اسناد ملی تدوین شده است. سایر منابع نیز در مراکز مختلف پراکنده‌اند. در نتیجه، برای دست یافتن به آنها به زمان زیادی نیاز بود. بی‌شک، این پژوهش کاستی‌های بسیاری دارد که همه آنها از جانب خود نگارنده است. امید می‌رود که با راهنمایی خوانندگان و علاقه‌مندان تاریخ ایران این کاستی‌ها برطرف گردد.

برای تهیه مطالب این تحقیق، به مراکز مختلفی از جمله شورای خلیفه‌گری ارامنه تهران، کلیسای سرکیس مقدس، انجمن کلیمیان تهران، کتابخانه یکلیمیان، کتابخانه اردشیر یگانگی و موزه ماریسه اراک فتنون مراجعه کردم و از مساعدت آنها برخوردار شدم.

در پایان، لازم می‌دانم از راهنمایی‌های ارزنده استاد بزرگوارم، جناب دکتر داریوش رحمانیان و همچنین از مسئولان و دست‌اندرکاران انتشارات «مورخان» که زمینه چاپ این کتاب را فراهم ساختند، تشکر و قدردانی نمایم.

آمنه شاهمرادی، بهمن ماه ۱۳۹۷